



**«АКТУАЛИЗИРАН ДОКУМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА
ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ОБЛАСТ ТЪРГОВИЩЕ
ЗА ПЕРИОДА 2018 – 2020 г.»**



СЪДЪРЖАНИЕ

1. Въведение	4
2. Обзор на социалното и икономическото състояние на областта	6
2.1. Демографска характеристика	6
2.2. Пазар на труда	7
2.3. Образование	10
2.4. Социално подпомагане.....	11
2.5. Здравеопазване.....	12
2.6. Култура.....	14
2.7. Икономическа характеристика.....	15
2.8. Иновации и интелигентна специализация.....	18
2.9. SWOT Анализ	21
3. Целите и приоритетите за развитие на областта за периода 2017-2020 ..	24
4. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане на целите и приоритетите на стратегията	38
5. Териториален обхват на районите за целенасочена подкрепа	41
5.1. Мерките и средствата за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа	41
5.2. Приоритизирани проекти за районите за целенасочена подкрепа, част от годишните планове за изпълнение на ОСП	42
6. Насоки и мерки за развитие на териториалното сътрудничество	45
7. Критериите за оценка на изпълнението на стратегията.....	46
8. Описание на необходимите действия за прилагане принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност.....	48
9. Насоки за актуализация на ОПР	50
10. Изпълнение и наблюдение на ОСП Търговище	51



ТАБЛИЦИ

Таблица 1. Основни демографски показатели	6
Таблица 2. Пазар на труда.....	8
Таблица 3. Развитие на образователната инфраструктура	10
Таблица 4. Развитие на здравната инфраструктура	13
Таблица 5. Основни макроикономически показатели	16
Таблица 6. Разходи за придобиване на ДМА	17
Таблица 7. Тематични области за развитие в област Търговище според ИСИС	19
Таблица 8. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане на целите и приоритетите на стратегията	40
Таблица 9. Общини за целенасочена подкрепа	41
Таблица 10. Актуални приоритетни проекти в общините за целенасочена подкрепа	43
Таблица 11. Индикатори за наблюдение и оценка на стратегията	46

ФИГУРИ

Фигура 1. Коефициент на демографско заместване	7
Фигура 2. Средна годишна работна заплата в областите на северна България	9
Фигура 3. Икономическа активност, заетост и безработица	9
Фигура 4. Болнични легла	13
Фигура 5. Легла и реализирани нощувки в местата за настаняване	18



1. ВЪВЕДЕНИЕ

Актуализираният документ за изпълнение на Областната стратегия за развитие на област Търговище за периода 2014-2020 г. от 2017 г. е разработен на основание чл. 31, ал. 1, т. 3 и т. 5 от ППЗРР. В актуализирания документ са отразени препоръките от изготвената Междинна оценка на Областната стратегия за развитие на областта до 2020 г. Документът е дело на „Институт за управление на програми и проекти“ ООД (Изпълнител) в изпълнение на Договор с Областна администрация Търговище и в съответствие с нормативните разпоредби, регулиращи провеждането на регионална политика в Република България. Разработката следва разпоредбите на чл. 31, ал. 2 от ППЗРР, който гласи „За актуализиране на областната стратегия за развитие се разработва актуализиран документ за изпълнение, който я допълва“. В структурно отношение Актуализираният документ следва залегналата последователност в ОСР Търговище 2014-2020 г., като включва само актуализираните части на Стратегията и по този начин я допълва.

Мотивите за актуализация на действащата ОСР са във връзка с посочените по-горе т. 3 (в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС) и т. 5. (изм. ДВ, бр. 50 от 2016 г.) при промени в териториалния обхват на районите за целенасочена подкрепа) от ал. 1 на чл. 31 на ППЗРР и поради влезли в сила промени, обнародвани в бр. 15 на ДВ от 2016 г. в Закона за регионално развитие. Съгласно тях има промяна в структурата на ОСР, като документа се разширява по обхват и в съдържанието ѝ (чл. 12, ал. 3, т. 5 и 6) следва да се включат две нови точки, а именно: мерките и средствата за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа и насоки и мерки за развитие на териториалното сътрудничество. В допълнение, при посочената промяна на Закона е изменено и понятието за „район за целенасочена подкрепа“, като под това вече следва да се разбира следното (чл. 6 от ЗРР):

„В териториалния обхват на район за целенасочена подкрепа се включват:

1. общините от четвърта и пета категория;
2. общините от втора и трета категория при наличието на някоя от следните географски характеристики:
 - а) най-малко 50 на сто от територията на общината е в планински район;
 - б) най-малко 50 на сто от територията на общината е в полупланински район;
 - в) територията на общината е в пограничен район“.



Предложенията за актуализация на областната стратегия за развитие са свързани и с направените в завършената Междинна оценка препоръки, а именно:

1. Необходимо е оптимизиране на структурата от стратегически цели, приоритети и специфични цели на областната стратегия. Част от приоритетите и техните съставни цели не дават фокус и конкретика на необходимите проекти и инициативи, а само общи формулировки. За част от приоритетите е нужно конкретизиране на обхвата и съдържанието;
2. Препоръчително е специфичните цели на ОСР да бъдат разгърнати в набор от конкретни мерки (по примера на част от специфичните цели). Фактор за по-успешното изпълнение на областната стратегия ще бъде ясната ориентация на ОСР към финансовите възможности на оперативните програми и ПРСР, вкл. и с оглед на по-голяма тежест на фондовете на ЕС в окончателния финансов отчет на ОСР Търговище;
3. Необходимо е актуализиране на общата оценка на необходимите финансови средства от ОСР. Необходима е корекция на разпределението както между различните финансови източници, така и между отделните цели и приоритети;
4. Препоръката е да се „отсеят“ и конкретизират специфичните цели в рамките на реалистичните възможности, съобразно с финансовия ресурс и наличния административен капацитет, включително чрез премахване на нереалистични предложения. Препоръчително е формулировките да се фокусират и придобият по-обозрим и реалистичен обхват за изпълнение, вкл. по отношение на целите и приоритетите;
4. Към изпълнението на ОСР може да допринесе дефинирането и приоритизирането на значими проекти с бенефициент Областна администрация Търговище, насочени към основните теми и проблеми на областната стратегия по примера на регулярно изпълняваните проекти за осигуряване на заетост;
5. По аналогия на т. 4 има нужда от формулирането на проекти за междуобщинско сътрудничество, както между общините от областта;
6. Част от индикаторите на ОСР не са подсигурени с актуални и достъпни източници на информация и нямат принос към ефективен мониторинг на стратегията.



2. ОБЗОР НА СОЦИАЛНОТО И ИКОНОМИЧЕСКОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЛАСТТА

2.1. Демографска характеристика

Динамиката в демографското развитие на област Търговище е свързана с отчетливи негативни закономерности за изминалите три години. Измененията в броя на населението, естествения прираст и възрастовата структура очертават негативните тенденции и през следващите години на настоящия програмен период. Досегашният вариант на ОСР Търговище се базира на демографски данни за периода 2011 г., които при настоящата актуализация са допълнени със статистика за 2012-2016 г. Актуалните данни не само че потвърждават негативните изводи от досегашния анализ на стратегията, но и разкриват ясни тенденции за трайно влошаване на демографското състояние. През 2016 година в област Търговище живеят 113 694 души или с 4,29% по-малко спрямо 2012 г. Намалението при подтрудоспособното население достига 516 души, което разкрива ниска раждаемост и естествен прираст със значителни отрицателни стойности (-7,7‰ за 2016 г.). Значително намаление се наблюдава и при трудоспособното население между 15 и 64 г., което обосновава и отрицателно изменение при коефициента на възрастова зависимост – отношението на населението на 65 и повече години към населението на 15-64 години, % – от 39,46% през 2012 г. до 41,18% през 2016 г.

Таблица 1. Основни демографски показатели

Показател	2012	2013	2014	2015	2016	Изменение
Брой на населението (жители)	118 786	117 719	116 420	115 211	113 694	-5 092
Гъстота на населението (ж/км ²)	43,83	43,43	42,95	42,51	41,95	-1,88
Естествен прираст на 1 000 жители, ‰	-6,00	-5,80	-6,70	-7,00	-7,70	-1,70
Население под 15 години	18 321	18 282	18 220	18 040	17 805	-516
Население 15-64 години	72 040	71 430	69 955	68 977	67 920	-4 120
Население над 65 години	28 425	28 007	28 245	28 194	27 969	-456
Коефициент на възрастова зависимост – отношение на населението на 65 и повече години към населението на 15-64 години, %	39,46	39,21	40,38	40,87	41,18	1,72

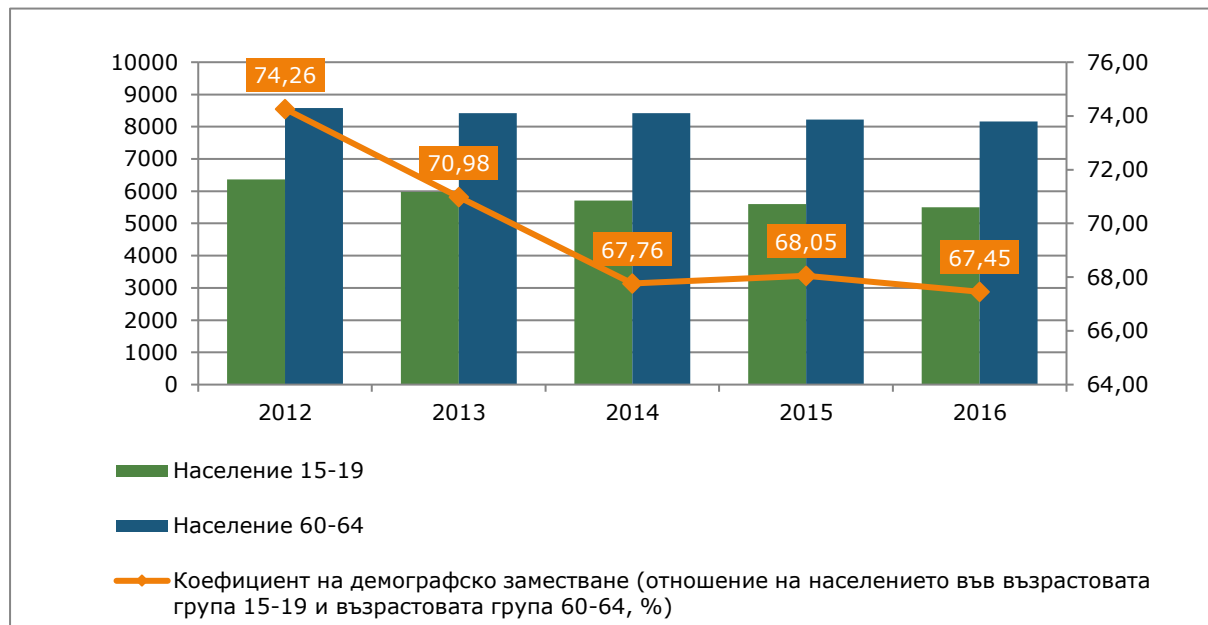
Източник на информация: НСИ, собствено проучване

Положителен признак е, че област Търговище не е сред българските области с най-силно влошаващи се демографски процеси, като до голяма степен отразява средното положение за страната през 2016 г. Относителният дял на подтрудоспособното население за цяла България е 14,96%, докато за област Търговище достига 15,66%. Естественият прираст за страната е -6,0‰, докато за областта спада до -7,7‰.



Важен демографски фактор за социално-икономическото развитие е отношението на населението във възрастовата група 15-19 и възрастовата група 60-64, изчислено в % – коефициент на демографско заместване.

Фигура 1. Коефициент на демографско заместване



Източник на информация: НСИ, собствено проучване

Коефициентът показва, че на 100 лица, излизащи от пазара на труда (на възраст 60-64 години) през 2012 г., съответстват 74,26 лица, които ще станат част от трудовия пазар (на възраст 15-19 години). Стойността за 2016 г. (67,45%) показва бързо негативно развитие и все по-голямо несъответствие между броя население на границата на пенсионната възраст и това, което предстои да започне работа – 8 161 срещу 5 505. Това е категоричен признак за бъдещи значителни предизвикателства при осигуряването на кадри и експерти за развитие на икономиката, предприемачеството и инвестициите в областта.

2.2. Пазар на труда

В периода 2012-2015 г. се наблюдава увеличение в средносписъчния брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в рамките на област Търговище. През 2015 г. те достигат 28 629 или ръст от 3,12%. Най-голяма част (29,7%) са заетите в преработващата промишленост, което индикира концентрацията на предприятия и перспективите за развитие в сектор „индустрия“. Селското стопанство осигурява заетост за 8,15% от всички наети лица, което мотивира нуждата от фокусирани цели и мерки за развитие на аграрния сектор. Образованието, здравеопазването, социалните дейности, културата и спорта съвместно ангажират 4 873 души или 17,2%. Тежестта на тези дейности потвърждава проектната активност на общинските администрации в подкрепа на Приоритет 2.2. „Подобряване качеството и достъпа



до здравни, образователни, социални и културни услуги и спортна инфраструктура”, както е видно от Междинната оценка на ОСР. Същевременно, професионалните дейности и научните изследвания ангажират едва 236 души (0,82%), което е знак за нереалистичността в очакванията за развитие на всеобхватна „икономика на знанието”, предмет на Стратегическа цел 1. „Постигане на интелигентен икономически растеж чрез развитие на собствения потенциал и акцентиране върху иновации и икономика на знанието, съчетано с ефективно опазване на околната среда” от досегашния вариант на ОСР.

Друга положителна промяна е свързана с коефициента на безработица, който спада от 15,6% до 8,8% (важно е да се отбележи, че според методологията на НСИ, коефициентът за 2015 г. е изчислен на база малък обем в извадката на данните, заради което резултатът не е достатъчно точен).

Таблица 2. Пазар на труда

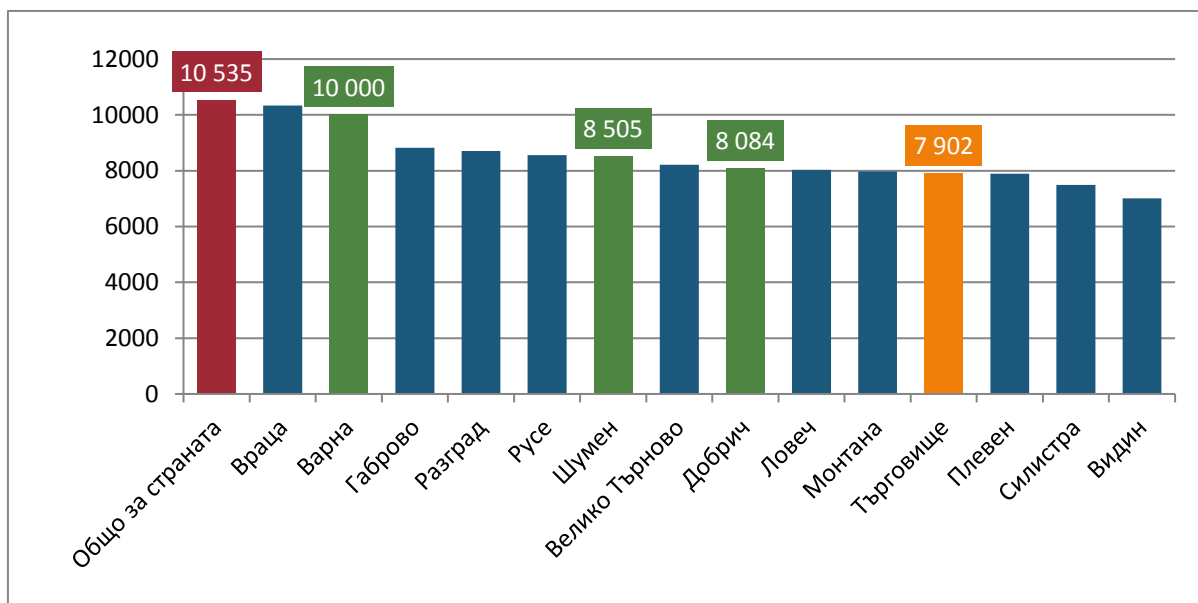
Показател	2012	2013	2014	2015	Изменение
Среден списъчен брой на наети лица по трудово и служебно правоотношение (брой)	28 130	27 842	27 999	28 629	499
Средна годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение (лв.)	6 556	7 195	7 465	7 902	1 346
Коефициент на икономическа активност - 15 - 64 навършени години (%)	63,9	57,9	57,8	56,7	-7,2
Коефициент на заетост - 15 - 64 навършени години (%)	53,9	48,7	51,2	51,6	-2,3
Коефициент на безработица (%)	15,6	15,7	11,4	8,8	-6,8

Източник на информация: НСИ, собствено проучване

Средната годишна работна заплата на наетите лица бележи трайно увеличение, като ръстът за наблюдавания период достига 1 346 лв. или 20,5%. За сравнение, темпът на растеж по този показател за цялата страна е 20%. Въпреки това, заплащането в областта остава най-ниското в рамките на Североизточен район, а сред всички области на Северна България остава единствено пред Плевен, Силистра и Видин.



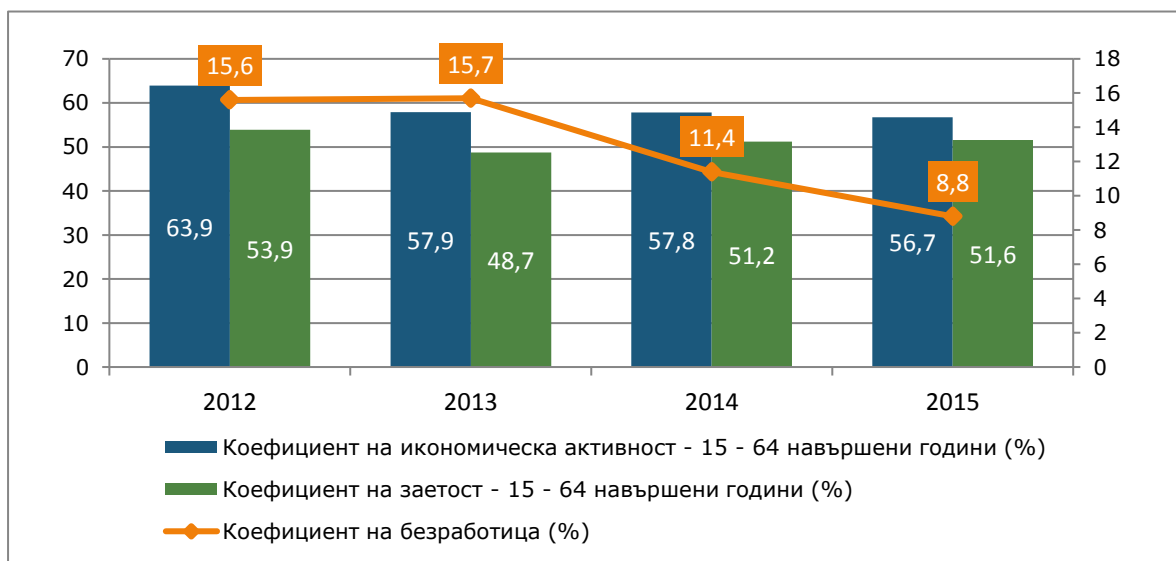
Фигура 2. Средна годишна работна заплата в областите на северна България



Източник на информация: НСИ, собствено проучване

Притеснителни са промените при показателите за икономическата активност и заетостта на населението. Негативните резултати са факт, въпреки регулярните проекти на ОА Търговище и съставните общински администрации за осигуряване на повече възможности за заетост, отчетени от Междинната оценка на ОСР. Това подсилва бъдещите предизвикателства при осигуряването на достатъчно работна сила в регионалната икономика. Икономическата активност бележи намаление от 7,2%. В резултат, 43,3% от населението на възраст 15-64 години е икономически неактивно – 29 867 души от областта не работят и не си търсят работа през 2015 г. Коефициентът на заетост през същата година спада до 51,6% или с 11,3% по-малко от средното за страната.

Фигура 3. Икономическа активност, заетост и безработица



Източник на информация: НСИ, собствено проучване



2.3. Образование

Образователната система в област Търговище включва функционирането и материалната база на детските градини и училищата в петте съставни общини. В периода след разработването на ОСР Търговище се запазва обхватът на образователната инфраструктура – общо 139 обекта, вкл. 29 детски градини, 46 общообразователни и специални училища, 9 професионални гимназии и спортни училища. В рамките на областта няма обекти, които предоставят висше образование. Въпреки устойчивостта в броя обекти, за изминалите години се наблюдава трайно намаление при броя на децата и учащите – общо 10%, в резултат на което 15 172 лица посещават образователните заведения за учебната 2015/2016 г. Най-съществено е намалението при децата в детските градини – 15%.

Таблица 3. Развитие на образователната инфраструктура

Образователни обекти	Брой (уч. 2015/2016)	Изменение спрямо уч. 2012/2013	Децата/Учащи (уч. 2015/2016)	Изменение спрямо уч. 2012/2013	Преподаватели (уч. 2015/2016)	Изменение спрямо уч. 2012/2013
Детски градини	29	0%	3 336	-15%	333	-6%
Учебни институции, в т. ч.:	55	0%	11 836	-9%	1 027	-
Общообразователни и специални училища	46	0%	9 443	-8%	770	-
Професионални гимназии и спортни училища	9	0%	2 393	-11%	257	-
Колежи, университети и специализирани висши училища	0	-	-	-	-	-
Общо	139	0%	15 172	-10%	2 387	-

Източник на информация: НСИ, собствено проучване

Детските градини са общо 29 през учебната година 2015/2016, като са съсредоточени в градовете Търговище (14), Омуртаг и Попово (по 6). В община Опака има две действащи детски градини, докато в Антоново – една. Така изградената инфраструктура от детски заведения покрива общите нужди на областта – на 100 деца отговарят общо 123 места в съществуващите обекти. В областния център Търговище също не се наблюдава недостиг на места. В периода 2012-2016 година, въпреки стабилния общ брой на детските заведения, се оформя явна тенденция за увеличение на показателя „места на 100 деца в детските градини“, което потвърждава заключенията за негативни демографски процеси.



Учебните институции в областта са общо 55. Териториалното разпределение на общообразователните училища включва 17 училища в град Търговище, по 10 в Попово и Омуртаг, 3 в Опака и 4 в Антоново. Спортно училище „Никола Симов“, както и двете специални училища са разположени в областния център - Специално училище за ученици с увреден слух „Св. Иван Рилски“ и Помощно училище интернат „Д-р П. Берон“. Системата на професионалните гимназии включва:

- Професионална гимназия по икономическа информатика „Джон Атанасов“ в гр. Търговище;
- Професионална техническа гимназия „Цар Симеон Велики“ в гр. Търговище;
- Професионална гимназия по туризъм и хранително-вкусови технологии „Алеко Константинов“ в град Търговище;
- Професионална гимназия по електротехника и строителство в град Търговище;
- Професионална гимназия по земеделие в град Търговище;
- Професионална гимназия по селско стопанство „Никола Пушкин“ в град Попово;
- Професионална гимназия по техника и лека промишленост в град Попово;
- Професионална гимназия по транспорт и лека промишленост в град Омуртаг.

Образователната система в областта се характеризира и от още един негатив – много висок дял на преждевременно напусналите основното и средното си образование. През 2014 този дял е 4,9% - най-лошият показател за цялата страна след област Добрич.

2.4. Социално подпомагане

Социалното подпомагане в областта се осъществява в рамките на отделните общини чрез функциониращите специализирани институции и обектите, които предоставят социални услуги като „грижа в общността“. И в петте общини прилагането на деинституционализиращия модел за социално подпомагане е приоритет. В негова подкрепа, през първите три години от изпълнението на ОСР са изпълнени набор от проекти, вкл. за създаване на инфраструктура и последващо обезпечаване на социалните функции и дейности. Сред използваните финансови източници се открояват ОПРЧР и ОПРР, подкрепили следното разнообразие от проекти:

- Нови Хоризонти - обособяване на Център за почасово предоставяне на услуги за социално включване в гр. Търговище;



- С грижа за теб - функциониране на Комплекс за здравни и социални услуги в общността, включващ предоставяне на 7 социални и здравни услуги, разпределени в два центъра;
- Не в дома, а у дома - Разкриване на нова социална услуга от резидентен тип в общността в гр. Търговище: 2 бр. Център за настаняване от семеен тип;
- Комплекс за нови алтернативи - Предоставяне на интегрирани иновативни здравно – социални услуги в КЗСУ, община Търговище;
- Разкриване на ЦНСТ в гр. Попово – За нашите деца;
- Преодоляване на социалното изключване на лица с умствена изостаналост чрез създаване на Център за настаняване от семеен тип в община Попово;
- Осигуряване на ефективна социална инфраструктура в община Попово чрез изграждане на ЦНСТ;
- Създаване на Център за услуги в домашна среда – Антоново;
- Нови възможности за грижа и независим живот чрез създаване на Център за почасово предоставяне на услуги за социално включване в общността или в домашна среда - гр. Опака;
- Грижа в семейна среда за независим живот на хора с увреждания и възрастни самотни лица, община Попово;
- Социални услуги за достоен живот, община Попово;
- Развитие на социалните услуги за "Помощ в дома", чрез създаване на Звено за услуги в домашна среда на територията на община Омуртаг;
- Помощ за независим живот, община Омуртаг.

През първите три години преобладава изпълнението на „меки“ мерки и проекти, които са неравномерно разпределени между отделните общини.

2.5. Здравеопазване

Болничните заведения в област Търговище през 2016 г. са общо 4, сред които 3 многопрофилни болници в градовете Търговище („МБАЛ-Търговище“ АД), Попово („МБАЛ-Попово“ ЕООД) и Омуртаг („МБАЛ-Омуртаг“ ЕАД), както и 1 специализирана болница в областния център (СОБАЛ „Д-р Тасков“ ООД). Лечебните заведения за извънболнична помощ достигат 32 броя с териториална концентрация в град Търговище – 1 диагностично-консултативен център, 7 медицински центъра и 18



медико-дентални центъра. В град Омуртаг работят медицински център и два медико-дентални центъра, докато в град Попово тези обекти са по един. В градовете Опака и Антоново няма действащи здравни обекти, като медицинската грижа се ограничава до общопрактикуващите лекари.

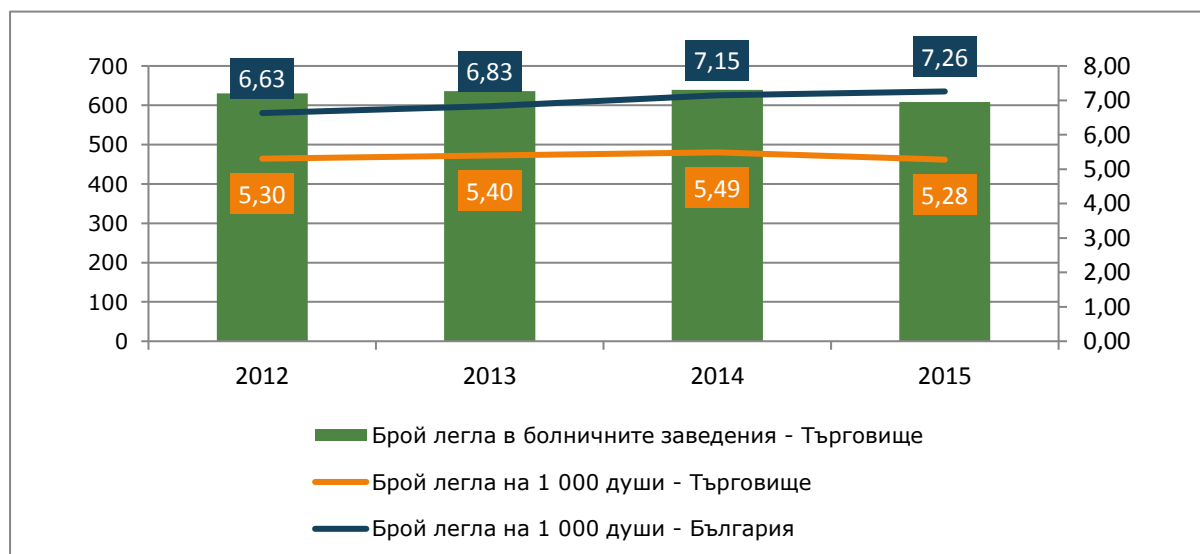
Таблица 4. Развитие на здравната инфраструктура

Здравни заведения	Брой 2016	Изменение спрямо 2012	Легла 2016	Изменение спрямо 2012
Болнични заведения, в т. ч.:	4	-20%	608	-3%
Многопрофилни болници	3	0%	578	2%
Специализирани болници	1	-50%	30	-51%
Лечебни заведения за извънболнична помощ, в т. ч.:	32	-3%	13	117%
Диагностично-консултативни центрове	1	0%	2	-
Медицински центрове	10	0%	11	83%
Самостоятелни медико-диагностични и медико-технически лаборатории	21	-5%	-	-
Други лечебни и здравни заведения	3	0%	25	-75%
Общо	39	-5%	646	-12%

Източник на информация: НСИ, собствено проучване

В периода между 2012 и 2014 година всички здравни заведения намаляват от 41 до 39, докато броят на болничните легла спада от 736 на 646. Най-значително намаление в наличния капацитет се наблюдава при специализираните болници – 51%, следствие на трансформираната Специализирана хирургична болница за активно лечение „СХБАЛ д-р Папуров“. Обратно, медицинските центрове, въпреки че запазват общия си брой, бележат оптимизация на съществуващия капацитет.

Фигура 4. Болнични легла



Източник на информация: НСИ, собствено проучване



Въпреки, че болничните заведения (вкл. многопрофилните и специализираните) намаляват, броят легла на 1 000 души от населението остава стабилен – 5,30 през 2012 г. при 5,28 през 2015 г. Тези стойности остават под средното равнище за леглова обезпеченост на населението в страната – 7,26 през 2015 г. Областта изостава и по показателя „Население на един общопрактикуващ лекар“ – 2 227 души през 2015 г., което е по-малко единствено от областите Разград и Кърджали и при стойност за България от 1 619. Обяснението е свързано с ограничената обезпеченост на общините Опака и Антоново, в които действат по двама ОПЛ.

2.6. Култура

Културната система в областта се основава на традиционната роля на читалищата в насърчаването на краеведството, библиотечното дело, самодейното творчество и по-богатия културен живот на местните общности. Областта се отличава с добре развита система от читалища:

- Община Търговище – 47 народни читалища, вкл. три в град Търговище и най-старото читалище в областта – „Напредък-1864“, гр. Търговище;
- Община Попово – 33 народни читалища, вкл. три в общинския център Попово. НЧ „Св. Св. Кирил и Методий - 1882“, град Попово с неговата обновена материална база се отличава със значимостта си за културния живот в общината;
- Община Омуртаг – 27 народни читалища, вкл. 2 в град Омуртаг;
- Община Опака – 6 народни читалища;
- Община Антоново – 11 народни читалища.

Културни дейности в областта се осъществяват и от два театъра в град Търговище. Утвърдените културни институции разполагат общо със 749 места и са били посетени от общо 50 294 души през 2015 г. По този показател областта изпреварва областите Добрич и Шумен съответно с 43 588 и 40 081 посещения. Така областта формира 18,8% от всички театрални посещения в Североизточен район, въпреки че делът на нейното население е само 12%.

Областта разполага с четири музея, посетени общо от 26 000 души през 2015 г. За разлика от театралното дело, в този случай областта формира само 5,1% от всички музейни посещения в района. Това е в зависимост от липсата на утвърдени туристически дестинации и атракции в областта. Експонатите в музеите формират 11% от всички движими културни ценности, експонирани в рамките на музеите от Североизточен район. Областта изостава и от общата тенденция за увеличение на



посещенията в музеите на североизтока – 17,7% ръст между 2012 и 2016 г. За областта, този ръст е едва 4,4%.

Регионалната библиотека „Петър Стъпов“ – Търговище разполага с библиотечен фонд от 236 000 броя през 2015 г., които са на разположение за 5 000 читателя.

2.7. Икономическа характеристика

Основните макроикономически показатели разкриват положително развитие на икономиката в област Търговище през първите години от изпълнението на ОСР. Общият брутен вътрешен продукт отбелязва ръст от 1,06%, което в комбинация с намаляващото население дава обяснение за по-бързото увеличение на БВП на човек (3,02%) – наличните най-актуални данни за БВП са за 2014 г. В резултат областта генерира 8,96% дял от БВП на Североизточен район през 2014 г.

Стойностите за БДС (стойността на стоките и услугите, произведени на територията на областта като разлика между крайната стойност на произведената продукция и стойността на изразходваните за нейното производство стоки и услуги. Наличните данни са за 2014 г.) разкриват конкретните тежести на отделните икономически сектори в областта. Сектор „селско стопанство“ създава 15,9% от общата брутна добавена стойност с прогрес от 6,56% за периода 2012-2014 г. Значимите дадености и перспективи в селското стопанство на областта се потвърждават от много високия областен дял спрямо общата селскостопанска БДС в Североизточния район (СИР) – 18,44%. Обратно, сектори „индустрия“ и „услуги“ формират по по-малко от 10% спрямо общите стойности за СИР. При сектор „индустрия“ се наблюдава и отчетливо намаление на БДС от над 15%. Този резултат изненадва заради значителното увеличение при показател „Продукция на промишлените предприятия“. Това показва, че БДС на сектор „индустрия“ изостава заради икономическите дейности „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия“ и „Строителство“, докато „Преработваща промишленост“ се развива във възходяща посока. Промислените предприятия са произвели продукция за 657 023,00 хил. лв. през 2012 г. и за 801 821,00 хил. лв. през 2014 г. – увеличението е от 22,04%. Сред преработващата промишленост се открояват хранително-вкусовата промишленост с разнообразна гама на продуктите, производството на електрически съоръжения, производство на машиностроителни изделия, стъкларска промишленост и др. Данните за БДС разкриват следните закономерности:

- Селското стопанство в областта има перспективите за лидерска позиция в сравнение с останалите области от СИР. Необходимо е приоритизиране на необходимите мерки, вкл. междуобщински, за насърчаване на сектора;



- Индустрията има голяма тежест в икономиката на областта – 30,5% от общата БДС при референтна стойност от 28,7% за целия СИР. Същевременно, генерираните стойности за последните години отбелязват намаление, което кореспондира с по-нисък дял от БДС на сектора в рамките на целия СИР;
- Секторът на услугите има най-голяма роля при формирането на БДС в областта – 53,5%. Въпреки това, област Търговище формира едва 7,55% от БДС на този сектор за целия Североизточен район.

Положителен знак за развитието на предприемачеството в областта е отчетливото увеличение на преките чуждестранни инвестиции между 2012 и 2015 г. – 9,88%.

Таблица 5. Основни макроикономически показатели

Показател	2012	2015	Изменение	СИР - 2015	Дял на областта от СИР - 2015
БВП - млн. лв. (2014 г.)	826,79	835,59	1,06%	9 327,35	8,96
БВП на човек - лв. (2014 г.)	6 929,00	7 138,00	3,02%	9 795,00	-
БДС - сектор селско стопанство – млн. лв. (2014 г.)	108,37	115,48	6,56%	626,29	18,44
БДС - сектор индустрия – млн. лв. (2014 г.)	263,23	221,51	-15,85%	2 326,12	9,52
БДС - сектор услуги – млн. лв. (2014 г.)	339,82	388,46	14,31%	5 145,45	7,55
ПЧИ в хил. евро	186 336,80	204 743,60	9,88%	2 271 913,70	9,01
Разходи за придобиване на ДМА - хил. лв	258 311,00	819 521,00	217,26%	2 554 872,00	32,08
Производство на промишлените предприятия - хил. лв	657 023,00	801 821,00	22,04%	6 127 274,00	13,09

Източник на информация: НСИ, собствено проучване

Най-забележителен прогрес за периода 2012-2015 г. има при разходите за придобиване на ДМА. 32% от всички придобити ДМА в СИР през 2015 г. са в подкрепа на предприятията в област Търговище. Отрасловото разпределение на придобитите ДМА разкрива, че високият резултат се дължи изцяло на преработващата промишленост.



Таблица 6. Разходи за придобиване на ДМА

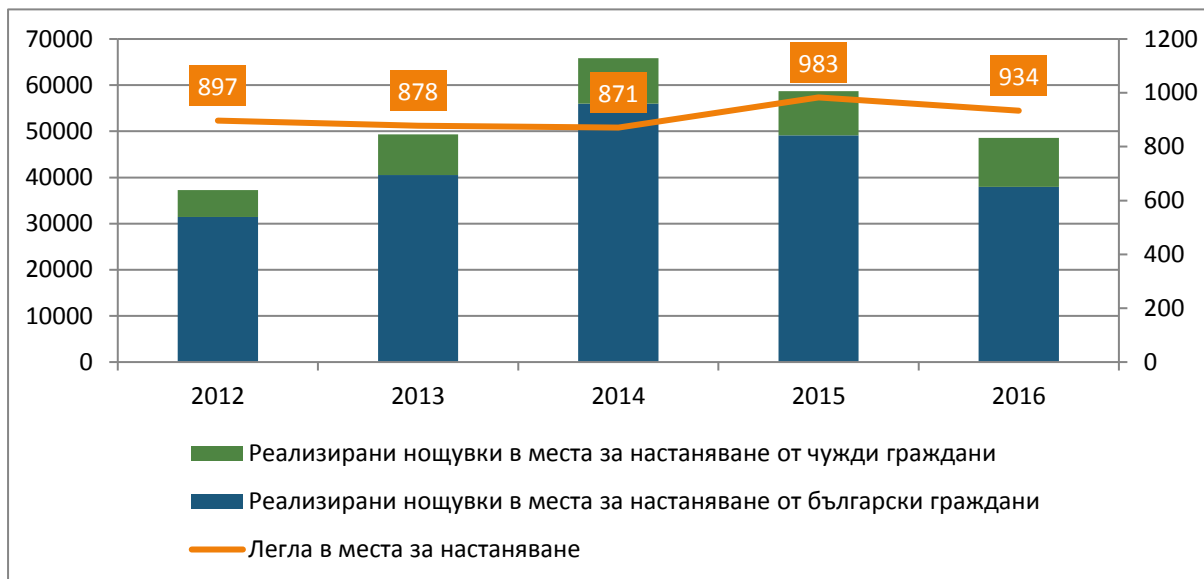
Отрасъл	2012	2015	Изменение /абсолютна стойност/	Изменение /%/
Селско, горско и рибно стопанство	55 300,00	42 835,00	-12 465,00	-22,54
Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	147 900,00	695 909,00	548 009,00	370,53
Строителство	7 147,00	15 610,00	8 463,00	118,41
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство	30 891,00	30 849,00	-42,00	-0,14
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	-	165,00	-	-
Финансови и застрахователни дейности	-	140,00	-	-
Операции с недвижими имоти	1 902,00	3 440,00	1 538,00	80,86
Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности	9 838,00	22 200,00	12 362,00	125,66
Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална дейност	3 112,00	7 834,00	4 722,00	151,74
Други услуги	1 891,00	539,00	-1 352,00	-71,50

Източник на информация: НСИ, собствено проучване

Развитието на разнообразен и устойчив туристически продукт в рамките на областта остава ограничено, както е видно от статистическите показатели на сферата. Въпреки че реализираните нощувки се увеличават между 2012 и 2016 г., липсва тенденция за трайно увеличение на туристическите резултати. През 2016 г., реализираните нощувки от български граждани са 37 967, а от чуждестранни – 10 579. По този начин общият обем на реализираните нощувки е 48 546, което определя степен на пълняемост на годишната леглова база за 2016 г. от едва 15%.



Фигура 5. Легла и реализирани нощувки в местата за настаняване



Източник на информация: НСИ, собствено проучване

2.8. Иновации и интелигентна специализация

За съжаление, иновационният потенциал на област Търговище не може да бъде оценен, тъй като статистическите показатели „Разходи за научноизследователска и развойна дейност (НИРД)” и „Персонал, зает с научноизследователска и развойна дейност (НИРД)” представляват конфиденциални данни за периода 2012-2015 г. Въпреки това, конфиденциалността на данните е знак, че научноизследователската и развойна дейност в областта е концентрирана в малък брой фирми (причината за необявяването на данните). Същевременно, статистиката за наетите лица разкрива малка концентрация на експертен потенциал за развитието на професионалните дейности и научните изследвания – в петте общини на област Търговище са ангажирани общо 236 души (0,82% от всички наети).

В допълнение, на територията на областта няма обекти, които предоставят висше образование. Тази липса ограничава възможностите за развитие на връзката „публична администрация - висше образование - бизнес”, което от своя страна е ключов ограничител за насърчаване, развитие и внедряване на иновативни подходи в икономиката.

Въпреки идентифицираните ограничаващи фактори, Междинната оценка на ОСП отчита поредица проекти в подкрепа на научното и технологичното развитие. Редица предприятия са изпълнили или изпълняват проекти за технологично обновяване на производствените си процеси, вкл. за внедряване на иновативни решения и продукти. Проектите са финансирани по ОПИК 2007-2013 и ОПИК 2014-2020 и включват следните проекти за иновации:



- Внедряване в производство на иновативен надземен пожарен хидрант на "ЧУГУНЕНА АРМАТУРА БЪЛГАРИЯ" АД, община Попово;
- Иновативен съд за пренос на газ под високо налягане: реализация на иновативния потенциал на "ТЕРМОИНВЕСТ" ООД, "ТЕРМОИНВЕСТ" ООД, община Търговище;
- Внедряване и реализация на иновативен съд за пренос на газ под високо налягане – развитие на иновативния потенциал на „ИНОВАТИВНИ ТЕХНОЛОГИИ“ ООД, община Търговище;
- Предпазна полюсна капачка „TERA“ за акумулатор – иновация на „ТЕРА - 96“ ООД, община Търговище.

Общата стойност на изброените инициативи достига 7 320 890 лв. Резултатите разкриват, че иновациите в областната икономика са съсредоточени предимно в рамките на преработващата промишленост и общините Търговище и Попово. Липсват отчетени проекти за приложение на управленски и организационни иновации в предприятията, като досегашните усилия са свързани единствено с технически нововъведения.

Иновационната стратегия за интелигентна специализация (ИСИС) на Република България за периода 2014-2020 дефинира приоритетните тематични области за насърчаване на технологичното обновяване и внедряване на иновации в област Търговище – „Мехатроника и чисти технологии“ и „Индустрия за здравословен живот и био-технологии“. Обхватът на първата тематична област включва основно механиката, електрониката, развитието на софтуерни продукти, енергийноефективни и „самоподдържащи се“ технологични решения. Втората област обхваща хранителни продукти, парфюмерия и козметика, хартия, картон и опаковки.

Таблица 7. Тематични области за развитие в област Търговище според ИСИС

Тематична област	Еквивалент с икономически дейности (според ИСИС)	Еквивалент с услуги (според ИСИС)
Мехатроника и чисти технологии	Компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; Хранителни продукти	Услуги в областта на информационните технологии; Научни изследвания и експериментални разработки
Индустрия за здравословен живот и био-технологии	Компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти; Машини и оборудване, с общо и специално предназначение; Електрически съоръжения;	Услуги в областта на информационните технологии; Научни изследвания и експериментални разработки;



	Автомобили, ремаркета и полуремаркета	Архитектурни и инженерни услуги и технически изпитвания и анализи
--	---------------------------------------	---

Източник на информация: ИСИС, собствено проучване

На база наличните традиции и перспективи на икономиката в областта, включително профила на водещите предприятия през последните години, могат да се определят и **конкретните приоритетни области за интелигентна специализация** в област Търговище:

- Електрически съоръжения, вкл. електрическо оборудване, батерии и др.;
- Хранителни продукти, вкл. млекопреработване, преработка на плодове и зеленчуци, производство на зърнени храни;
- Машини и оборудване, с общо и специално предназначение.

Развитието на иновации в рамките трите конкретни направления следва да бъде съпътствано от преодоляване на няколко предизвикателства, които могат да се обобщят, както от резултатите на настоящия обзор на социално-икономическото развитие, така и от резултатите на Междинната оценка:

- Реализиране на партньорства с участието на областна администрация, общинските администрации, бизнеса в област Търговище, заедно с университети, висши училища и научни центрове от други области;
- Създаване и развитие на клъстери между фирми в изброените конкретни направления за иновативна ориентация;
- Развитие на звена за научноизследователска и развойна дейност в рамките на съществуващите предприятия или клъстери от предприятия, за да се компенсират липсите на университети, висши училища и кадрова осигуреност за научни дейности;
- Обновяване на инфраструктурите, достъпността и публичните пространства на индустриалните зони в градовете Търговище и Попово;
- Засилване на връзката между селското стопанство и индустрията, респективно между земеделските производители и предприятията от хранително-вкусовата промишленост;
- Внедряване на управленски и организационни иновации, редом с технологичните;



- Единен маркетинг за икономическите и инвестиционните предимства на областта, с акцент върху конкретните приоритетни области за интелигентна специализация.

Освен водещите направления, **Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България за периода 2014-2020**, дефинира и допълващи възможности за развитие на иновации – алтернативен туризъм, вкл. културен и винен. Във връзка с резултатите на Междинната оценка, през втората част от периода за изпълнение на ОСП е необходимо насърчаването на туристически взаимосвързани проекти със значими бюджети при отчитане на реалните потенциали в рамките на областта.

2.9. SWOT Анализ

Представеният обзор на социално-икономическото развитие за периода 2014-2016 г. мотивира частичното допълнение и разширение на SWOT анализа на областната стратегия.

Силни страни	Слаби страни
Добро природогеографско и транспортно-комуникационно местоположение на областта; Наличие на оформено урбанистично ядро с голям потенциал за развитие; Висока концентрация на чужди инвестиции в областта; Тенденция за увеличение на преките чуждестранни инвестиции за периода 2012-2015 г.; Наличие на свободна квалифицирана работна ръка; Разнообразен почвено, климатичен и релефен комплекс, благоприятстващ развитието на селското стопанство; Добри условия за интензивно и екологосъобразно земеделие; Добре развита пътна мрежа с гъстота над средната за страната; Добре развита преработваща промишленост с трайно увеличаващи се обеми на продукцията и инвестициите за ДМА; Перспективи в развитието на хранително-вкусовата промишленост, производството на	Бързо намаляващ коефициент на демографско заместване за периода 2012-2014 г. – нарушено равновесие между влизащите и излизащите на пазара на труда; Ниски коефициенти на икономическа активност и заетост; Перспективи за бъдещ недостиг на кадри в ключовите икономически отрасли; Ниски доходи и жизнен стандарт; Диспропорции в социално-икономическото развитие на общините; Слаба пазарна ориентация на МСП; Недостатъчно ресурси за обновяване на индустриални, логистични и бизнес зони; Ограничена модернизация на аграрния сектор; Неразвити туристически дестинации и продукти, вкл. на основата на културното наследство; Непопулярни музеи с ниска посещаемост и роля в културния живот; Неравномерно териториално разпределение на здравните и социалните



електрически съоръжения, производство на машиностроителни изделия, стъкларска промишленост и др.; Потенциали за икономическа връзка между селското стопанство и преработващата промишленост; Потенциал за по-широко използване на ВЕИ; Газификация на областта; Добре развита мрежа от културни институции; Съчетание на рекреационни ресурси – минерални води, гори, водни площи, природни забележителности; Потенциал за развитие на културен, еко, селски и ловен туризъм.	обекти, вкл. на проектите за обновяване на здравна и социална инфраструктура за периода 2014-2016 г.; Необезпеченост от общопрактикуващи лекари; Отдалеченост на някои селища от средишните училища; Наличие на слети паралелки в селските училища; Много висок дял на преждевременно напусналите училище; Амортизиран сграден фонд и материално-техническа база на здравеопазването и културата; Влошено състояние на местната пътна мрежа; Износена водопроводна мрежа с големи загуби; Недостатъчно изградена канализационна мрежа в малките населени места; Недостатъчен брой ПСПВ и ГПСОВ; Ограничен достъп до Интернет; Недостатъчно развити публично-частни партньорства; Ограничен потенциал за развитие на научно-изследователска и развойна дейност поради липса на университети, висши училища и ограничен брой на предприятия и експертите, свързани с НИРД, вкл. в областите за интелигентна специализация на областта.
Възможности	Заплахи
Привличане на инвестиции чрез структурните фондове на ЕС; Привличане на чуждестранни инвестиции, свързани с възможност за формиране на клъстери, вкл. в областите за интелигентна специализация на областта; Развитие на конкурентен аграрен сектор и хранително-вкусова промишленост, обвързани чрез клъстер „Храни“;	Негативно влияние на глобализацията, климатичните промени, енергийната зависимост, демографски упадък; Забавяне изграждането на АМ Хемус; Забавяне в изпълнението на индикативните годишни програми и бюджети по ПРСР 2014-2020, ОПРР 2014-2020, ОПИК 2014-2020, ОПНОИР 2014-2020, ОПРЧР 2014-2020 и др.;



Развитие на екоземеделие, алтернативен туризъм и включване на атрактивни обекти в общ туристически продукт с други съседни области и общини; Доизграждане на АМ Хемус и възможност за устройване на удачни връзки и контактни зони; Внедряване и използване на ВЕИ; Приложение на национална политика за оптимизиране на структурата на професионалното образование; Потенциална възможност за пълна газификация; Укрепване на малките градове – опорни центрове на селищната мрежа, обслужваща селските райони; Възстановяване на летище Търговище.	Продължаващо негативно развитие на демографските процеси на национално ниво, вкл. недостиг на работна сила и квалифицирани кадри; Продажба на терена на летище Търговище без клауза за възстановяване на експлоатацията му.
---	---



3. ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТТА ЗА ПЕРИОДА 2017-2020

Докладът относно резултатите от извършена междинна оценка за изпълнението на Областна стратегия за развитие на област Търговище 2014-2020 към 31.12.2016 г. констатира, че Стратегическата рамка е съобразена с изискванията на националното законодателство за регионално развитие и се основава на следните принципи и аргументи:

- отчита резултатите от извършения социално-икономически анализ и SWOT-анализ и генерираните изводи за тенденциите в развитието;
- отчита и целите на европейската кохезионна политика и приоритетите за развитие на регионите на ЕС, определени със Стратегията „Европа 2020“ и с други общоевропейски документи на политиката на сближаване;
- обвързана е с националните цели и приоритети на основополагащите стратегически документи за развитие на страната през настоящия програмен период и осъществява преноса на тези цели към конкретната територия;
- отразява основните насоки и акценти на трите основни фонда на ЕС – ЕСФ, ЕФРР, КФ, за периода 2014-2020 г.;
- отразява стратегическата рамка на Регионален план за развитие на СИР 2014-2020 г., както и на общинските планове за развитие и извършените междинни оценки и актуализации.

Визията отразява желанието за достигане на определено ниво на развитие на област Търговище за периода 2014-2020 г., използвайки местните природни, социални и икономически потенциали, чрез формулиране на политическа и стратегическа рамка с цел устойчиво усвояване на тези потенциали. Общата представа за желаното бъдещо развитие и състояние на област Търговище следва необходимата приемственост и носи основните позитивни представи и очаквания за: „динамично развитие“, „устойчиво развитие“, „оптимален икономически растеж и заетост“, „подобро качество на живот“, „съхранено природно и културно наследство“. С актуализацията на ОСР предлагаме малка стилова редакция на визията за да подчертаем нейното въздействие и възприемане:

Област Търговище е просперираща териториална единица в националното и Европейското пространство – привлекателно място за живот, бизнес, инвестиции и туризъм със съхранена природна среда, традиции и култура.



Главната цел е съобразена с визията за желаното развитие на областта:

Постигане на устойчиво икономическо, социално и пространствено развитие на областта чрез активизиране на собствения ресурс и сближаване в национален и международен мащаб с оглед преодоляване на различията спрямо другите области в страната.

Главната цел за устойчиво и комплексно социално-икономическо и пространствено развитие на областта е представена в четири стратегически цели.

Целите и приоритетите на областната стратегия се изпълняват чрез разнообразните проекти и инициативи на областна администрация Търговище, петте общински администрации на Търговище, Попово, Омуртаг, Антоново и Опака, представители на неправителствения и частния сектор. Следва представяне на актуализираните цели и приоритети на ОСР Търговище. Основните промени са свързани с прецизиране на формулировките от целите и приоритетите, както и с оптимизиране на броя специфични цели. Най-същественият принос на актуализацията е дефинирането на набор от мерки за изпълнение на специфичните цели (част от досегашните спец. цели са трансформирани и конкретизирани като мерки). Запазена е приемствеността между досегашния период в изпълнението на ОСР и следващите години, като е отчетена общата структура на стратегическите цели и приоритети, с изключение на приоритети, които са обединени.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1: ПОСТИГАНЕ НА ИНТЕЛИГЕНТЕН ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ ЧРЕЗ РАЗВИТИЕ НА СОБСТВЕНИЯ ПОТЕНЦИАЛ И АКЦЕНТИРАНЕ ВЪРХУ ИНОВАЦИИ, СЪЧЕТАНО С ЕФЕКТИВНО ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

Стратегическата цел е насочена към стимулиране на икономическото развитие чрез ефективно използване на собствените ресурси и специфика. Поставен е акцент върху развитието на икономика в рамките на приоритетните области за интелигентна специализация съгласно **Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България за периода 2014-2020**. Залага се на необходимостта от обвързване потребностите на бизнеса с центровете на висшето образование и научно-изследователската дейност извън областта. Предвижда се подкрепа за МСП, които имат сериозен принос за развитието на областната икономика, чрез подобряване на инфраструктурата им, както и за развитие на нови бизнес модели и иновации. Определя се необходимостта от разнообразяване на туристическия продукт чрез активно включване на природните и културни ценности на областта. Тези постановки са частично изпълнени за периода 2014-2016, затова



актуализацията предвижда промени във формулировките на приоритетите и специфичните цели и допълването им с необходимите мерки.

ПРИОРИТЕТ 1.1. Подобряване на научното и технологичното ниво на производството и услугите при развитие на иновационния потенциал в областта

Практически това означава повишаване на икономическата конкурентоспособност, създаване на привлекателна бизнес среда и подкрепа за МСП. Очаква се по този приоритет до края на плановия период да продължат да се реализират проекти от частния сектор, със солидни бюджети за внедряване на иновации. Необходимо е да се иницират и насърчават проекти, партньорства, координация и клъстери в рамките на **конкретните приоритетни области за интелигентна специализация в областта** – Електрически съоръжения, вкл. електрическо оборудване, батерии и др.; Машини и оборудване, с общо и специално предназначение (област Хранителни продукти, вкл. млекопреработване, преработка на плодове и зеленчуци, производство на зърнени храни е предмет на Приоритет 1.2).

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.1.1. Развитие на научноизследователската и иновационна дейност в предприятията

Основни потенциални бенефициенти са частни компании от общините Търговище и Попово изпълняващи проекти по ОПИК 2014-2020 или във връзка с реализацията на ИПГВР на двата града.

МЯРКА 1.1.1.1. Насърчаване на научно-изследователската и развойна дейност в предприятията с фокус върху приоритетните области за интелигентна специализация в областта;

МЯРКА 1.1.1.2. Създаване и изграждане на клъстери между фирми в конкретните направления за интелигентна специализация;

МЯРКА 1.1.1.3. Подкрепа на съвместни инициативи на бизнеса с центровете на висшето образование и научно-изследователската дейност извън областта;

МЯРКА 1.1.1.4. Внедряване на иновации за подобряване на организационния и производствен капацитет в предприятията.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.1.2. Подкрепа на МСП за ефективно използване на местните потенциали

Бенефициенти по тези проекти са частни дружества от областта, а основната цел на всички проекти е повишаване на производствения капацитет на предприятията.



МЯРКА 1.1.2.1. Осъвременяване на технологичното оборудване и производствената среда в МСП;

МЯРКА 1.1.2.2. Засилване на експортния потенциал в МСП.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.1.3. Поддържане на активна и привлекателна бизнес среда, изграждане на инфраструктура в индустриални и бизнес зони

Качеството на градската среда е важен фактор за създаване на привлекателна бизнес среда и привличане на инвеститори. Докладът към Междинната оценка сочи, че съществува забавяне по отношение реализацията на конкретни инициативи за изграждане и модернизиране на градските инфраструктури. Залог за по-голям успех до края на настоящия планов период са реализациите на инвестиционните програми на ИПГВР в Търговище и Попово. Действията следва да се насочат както към обновяване на стари и изграждане на нови индустриални зони, така и към съвременните форми на многофункционални бизнес зони. Предвидените мерки са подходящи за включване в капиталовите програми на общините.

МЯРКА 1.1.3.1. Обновяване на стари и изграждане на нови индустриални и бизнес зони;

МЯРКА 1.1.3.2. Поетапна реализация на инвестиционните програми на ИПГВР в Търговище и Попово;

МЯРКА 1.1.3.3. Обновяване и модернизиране на градската среда и облагородяване на публичните пространства, свързани с функционирането на бизнеса.

ПРИОРИТЕТ 1.2. Развитие на конкурентоспособна икономическа връзка между селско стопанство и хранително-вкусова промишленост

Вторият приоритет е насочен към развитие на селскостопанския сектор, в т.ч. и в изостанали селски райони и създаване на регионален клъстер за агропроизводство и развитие на хранително-вкусовата промишленост. Секторът на селското стопанство се посочва и като един от най-важните икономически отрасли за областта, а в аналитичната част на Областната стратегия са изтъкнати добрите условия за интензивно и екологосъобразно земеделие. Почвено-климатичните условия са благоприятни за отглеждане на зърнени, технически и фуражни култури. За 2014 г., делът на аграрния сектор е 15% (процент от БДС), което показва сериозен потенциал за принос към конкурентоспособна областна икономика. Към момента този потенциал не се използва рационално. Същевременно, хранителната индустрия е дефинирана като една от приоритетните области за **интелигентна специализация** в областта. Всичко това предопределя поставянето на акцент върху укрепването на



икономическата връзка между земеделието, животновъдството и преработващата, хранително-вкусова промишленост.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.2.1. Обновяване на селскостопанския сектор

До края на 2016 г. няма предприети мерки и реализирани проекти или други конкретни действия. Необходимо е предприемане на координирани мерки с практическа насоченост между областната администрация и местните власти съвместно с МСП за въвеждане на нови технологии и иновации.

МЯРКА 1.2.1.1. Пълноценно участие в мерките по Програмата за развитие на селските райони (ПРСР 2014-2020);

МЯРКА 1.2.1.2. Възстановяване и ефективно използване на хидромелиоративните мрежи и съоръжения;

МЯРКА 1.2.1.3. Изграждане на модерни тържища и осигуряване на маркетинг за обработена и необработена селскостопанска продукция.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.2.2. Активизиране на бизнеса в областта на хранително-вкусовата промишленост

МЯРКА 1.2.2.1. Въвеждане на нови технологии и иновации в хранително-вкусовата промишленост;

МЯРКА 1.2.2.2. Създаване на регионален клъстер „Агропроизводство и развитие на хранително-вкусовата промишленост“.

ПРИОРИТЕТ 1.3. Разнообразяване на туристическото предлагане при оползотворяване на природните и културните дадености в областта

Въпреки благоприятните фактори, развитието на туризма в областта има непреодолени слабости: недобре развит туристически продукт, неразвита мрежа от фирми за услуги и доставки в туризма, недостатъчно квалифициран персонал в сферата на туристическите услуги, лошо състояние и ограничен достъп до природни и културно-исторически обекти, недобра база за настаняване, неразвит туристически профил с много ниска заетост на легловата база (15% за 2016 г.). През отчетния период е направено твърде малко за преодоляване на тези слабости. Реализираните проекти само частично допринасят за постигането на желаните резултати. Актуализираната стратегия в тази част предвижда мерки за развитие на устойчив туризъм, обединени в една специфична цел.



СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.3.1. Активизиране развитието на туризма в областта на основата на културното и природно богатство

МЯРКА 1.3.1.1. Подобряване на туристическата инфраструктура и достъпа до туристическите обекти;

МЯРКА 1.3.1.2. Опазване и подобряване на качествата на туристическите ресурси (природни и културни);

МЯРКА 1.3.1.3. Институционална координация – между администрации и фирми в туризма с цел развитие на туристически маршрути, продукти, маркетинг и реклама.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2: ПОВИШАВАНЕ НА ЖИЗНЕНИЯ СТАНДАРТ И НАМАЛЯВАНЕ НА СОЦИАЛНИТЕ НЕРАВЕНСТВА

Стратегическата цел е ориентирана към използване на наличните потенциали за подобряване на качеството на живота на хората в областта и създаването на подходящи условия за развитието и реализацията на човешките ресурси, увеличаване на заетостта и доходите, подобряване качеството на основните публични услуги – здравеопазване, социални услуги, образование и култура. Тази цел се подкрепя чрез два взаимнообвързани приоритета.

ПРИОРИТЕТ 2.1 Подобряване достъпа до пазара на труда, повишаване на икономическата активност и доходите за различните социални групи

Това е приоритетната област, в която до края на 2016 г. самата областна администрация има реализирани проекти в унисон с тези на общините и другите бенефициенти. В изготвената междинна оценка за изпълнението на ОСР 2014-2020 е направен критичен анализ на формулировките на специфичните цели, оценка на реализираните по общини проекти и други конкретни инициативи. Оптимистично е участието на много частни компании в тези проекти, но остава неясна устойчивостта на резултатите с оглед на пониженията в икономическата активност и заетостта за периода 2014-2016 г. Приоритетът е насочен към подобряване на достъпа до пазара на труда, повишаване на икономическата активност, заетостта и доходите, с акцент на младежката заетост, намаляване на бедността и постигане на социална интеграция на маргинализираните групи. Предизвикателството при изпълнението на този приоритет е дефинирането на проекти, които водят до ефективни, взаимосвързани и устойчиви решения за повишаване на икономическата активност и заетост. В тази връзка са необходими добре формулирани мерки и конкретни проекти с по-големи бюджети и обхват на дейностите.



СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.1.1. Повишаване на икономическата активност, заетостта и доходите с акцент върху младежката заетост

Специфичната цел е насочена към извличане на максимални ползи от политиките и програмите за заетост, включително прилагането на интегрирани схеми за алтернативна заетост. Отчитайки изпълнените до сега дейности и спецификата на общинските проекти за развитие до 2020 г. актуализираната стратегия залага осъществяването на следните мерки:

МЯРКА 2.1.1.1. Активизиране на неактивни лица и насърчаване на младежката заетост;

МЯРКА 2.1.1.2. Намаляване на безработицата сред рисковите групи на пазара на труда;

МЯРКА 2.1.1.3. Разработване на интегрирани проекти, вкл. чрез участие в национални и регионални програми за осигуряване на заетост.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.1.2. Стимулиране на трудовата мобилност и ученето през целия живот

Дейностите за осъществяване на тази цел са ориентирани към подобряване на достъпа до заетост и качеството на работните места чрез: улеснено посредничество и подкрепена мобилност за търсещите работа и най-вече за младите хора; достъп до учене през целия живот; подкрепа за адаптиране на работниците и предприятията към глобализацията, подкрепа за самостоятелна заетост. За целта са предвидени следните мерки:

МЯРКА 2.1.2.1. Насърчаване на териториалната мобилност на работната сила;

МЯРКА 2.1.2.2. Подкрепа за професионална квалификация на младежи и начинаещи работници и служители от различни професии;

МЯРКА 2.1.2.3. Достъп до учене през целия живот и подкрепа за предприемачество и самостоятелна заетост.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.1.3. Намаляване на бедността и постигане на социална интеграция на групи в неравностойно положение

По тази специфична цел няма планирани мерки и реализирани проекти до края на 2016 г. Този факт налага необходимостта от предвиждане на адекватни мерки и дейности в настоящата актуализация на Стратегията, а именно:



МЯРКА 2.1.3.1. Повишаване на икономическата активност и намаляване на безработицата сред рисковите групи в неравностойно положение;

МЯРКА 2.1.3.2. Насърчаване на социалната интеграция и деинституционализация на грижите за уязвими социални групи;

МЯРКА 2.1.3.3. Популяризиране и използване на добри практики за постигане на устойчивост в резултатите.

ПРИОРИТЕТ 2.2. Подобряване на качеството и достъпа до здравни, образователни, социални и културни услуги и спортна инфраструктура

Подобряването на качеството и достъпа до здравните, социалните, образователните, културните и спортни услуги е от важно значение за цялостното развитие на областта и особено в по-изостаналите общини. Въпреки предприетите усилия, все още е налице сериозно изоставане в предлаганите услуги, което изисква нови по-енергични действия. Приоритетите, специфичните цели, предприетите мерки, проектите и дейностите в социалната сфера са най-привлекателни за всички заинтересовани страни. Същевременно точно тук често се реализират проекти без практически резултати. Много е важна координиращата роля на областната администрация в разпространяването на информация, популяризирането на добри практики и контрол по отношение реализацията на проектите и постигането на очакваните резултати.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.2.1. Изграждане и обновяване на обекти за здравни и социални услуги, за образование, културни прояви и спортна инфраструктура, в т.ч. подобряване на тяхната енергийна ефективност

Това е специфичната цел, по която са осъществени най-много проекти и други дейности. Най-голям дял проекти са финансирани от общинските бюджети, от централния бюджет и от капиталовите разходи на общините. Значителен брой проекти има по ОПРЧР и ОПРР. Малко са проектите по ПРСР и тези по подхода BOMR. До края на плановия период се очакват проекти и конкретни действия по три основни мерки:

МЯРКА 2.2.1.1. Обезпечаване на населението от базови здравни и социални услуги, вкл. чрез изграждане на нови обекти;

МЯРКА 2.2.1.2. Осъществяване на строително-ремонтни работи и оборудване на училища, детски градини, здравни, социални, културни обекти и спортни съоръжения;



МЯРКА 2.2.1.3. Подобряване на енергийната ефективност на училища, детски градини, здравни, социални, културни обекти заведения и спортни съоръжения.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.2.2. Подобряване качеството на публичните услуги в образователни, здравни, социални и културни заведения

По тази специфична цел са реализирани 20 проекта и още два по ОПРЧР 2014-2020 са в процес на реализация, но те са концентрирани в община Търговище и другите две по-големи общини – Попово и Омуртаг. Останалите две общини – Антоново и Опака нямат проекти по тази специфична цел. От всичките 22 проекта, 17 са в образователната сфера, 4 за социалните дейности, само един е в областта на здравеопазването и нито един не е посветен на културата. Тези резултати от междинната оценка ни насочват към предприемане на следните мерки до края на плановия период:

МЯРКА 2.2.2.1. Предоставяне на интегрирани иновативни здравно-социални услуги;

МЯРКА 2.2.2.2. Осигуряване на грижи в семейна среда за хора с увреждания и възрастни самотни лица;

МЯРКА 2.2.2.3. Осъвременяване на методите за преподаване в училищата;

МЯРКА 2.2.2.4. Разширяване и обогатяване на услугите в областта на културата;

МЯРКА 2.2.2.5. Равномерно териториално разпределение на проектите за подобряване на публичните услуги.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.2.3. Намаляване на дела на преждевременно напусналите училище

МЯРКА 2.2.3.1. Разширяване и обогатяване на извънкласната и извънучилищната дейност;

МЯРКА 2.2.3.2. Интегриране в образователната система на ученици от етнически малцинствени групи.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3: УСТОЙЧИВО И ИНТЕГРИРАНО ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ

Стратегическата цел е ориентирана към постигане на териториалното сближаване чрез подобряване на транспортната и комуникационна свързаност, което улеснява достъпа до публични услуги и чрез стимулиране развитието на градовете-центрове.



Приоритет 3.1. Подобряване на техническата инфраструктура, териториалната свързаност и достъпността до обектите за публични услуги

Първият приоритет е насочен към подобряване на техническата инфраструктура и транспортната свързаност в областта, подобряване на енергийната безопасност и енергийната ефективност, подобряване на водоснабдяването и канализацията и пречистването на водите, както и към комуникационната безопасност в публичния сектор и домакинствата.

Специфична цел 3.1.1. Подобряване на транспортно-комуникационната свързаност и достъпност

За обновяване на пътната инфраструктура с регионално и местно значение и рехабилитация на уличната мрежа в населените места са реализирани общо 19 проекта, финансирани съответно ЦБ; капиталовите програми на общините и публичната инвестиционна програма „Растеж и устойчиво развитие на регионите“. Акцентът в развитието на информационно-комуникационната инфраструктура е поставен върху изграждане на широколентови мрежи за интернет достъп. До края на плановия период ще продължи реализацията на аналогични проекти, групирани в следните мерки за осъществяване на специфичната цел:

МЯРКА 3.1.1.1. Поетапно и приоритизирано изграждане и реконструкция на републикански пътища в област Търговище;

МЯРКА 3.1.1.2. Поетапно и приоритизирано изграждане и реконструкция на общинската пътна мрежа в областта;

МЯРКА 3.1.1.3. Поетапно и приоритизирано изграждане и реконструкция на уличната мрежа в населените места на общините в област Търговище.

МЯРКА 3.1.1.4. Разширяване на достъпа до съвременни ИКТ мрежи – изграждане на широколентови мрежи за достъп до информация и услуги.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.1.2. Развитие на енергийните мрежи, подобряване на енергийната ефективност и използване на възобновяеми енергийни източници

До края на 2016 г. са реализирани общо 9 проекта в областта на територията на две от общините – Търговище и Попово. Два от проектите в Търговище са по ОПИК 2007-2013 с бенефициенти "Импала" ООД" и "Екофол" АД. Останалите проекти са по действащите програми за енергийна ефективност на многофамилни жилищни сгради. За да бъде пълноценно осъществена стратегическата цел през следващите години до



края на плановия период следва да се разработят и реализират проекти свързани със следните мерки:

МЯРКА 3.1.2.1. Поетапно и приоритизирано обновяване на енергийните мрежи;

МЯРКА 3.1.2.2. Подобряване на енергийната ефективност на жилищни, административни и производствени сгради;

МЯРКА 3.1.2.3. Въвеждане в експлоатация на инсталации за използване на възобновяеми енергийни източници.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.1.3. Подобряване на водоснабдителната и канализационна инфраструктурата

Проектите в сектора на ВиК, реализирани до края на 2016 г., са общо 5 за областта – два в община Търговище (единият финансиран от ОПОС 2007-2013, а другият от общинския бюджет и банков заем), два в Попово и един в Антоново, финансирани от ПРСР 2007-2013. В зависимост от нуждите на общините и залегналите в ОПР цели и приоритети, до края на периода следва да се разработят и реализират проекти и дейности в рамките на формулираните тук мерки:

МЯРКА 3.1.3.1. Рехабилитация и реконструкция на ВиК мрежите в градовете;

МЯРКА 3.1.3.2. Интегрирано водоснабдяване на групи от села в общините на областта;

МЯРКА 3.1.3.3. Пречистване на отпадъчните води с изграждане и разширяване на пречиствателни съоръжения.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.1.4. Подобряване на екологичната инфраструктура

Специфичната цел е свързана с разумно използване на териториалните ресурси и ефективно опазване на околната природна среда, защита на природното наследство, предпазване от ерозия и свлачища, адаптиране към климатични промени. В област Търговище има реализирани общо 6 проекта за депониране, обезвреждане и рециклиране на битови и промишлени отпадъци за първата половина от текущия програмен период. Основните източници на финансиране са Централния и общинските бюджети, както и Капиталовите програми на общините. За превенция на риска от бедствия и аварии в област Търговище има реализирани проекти за почистване и корекции на речни корита, защита от наводнения и горски пожари, укрепване на свлачища и др., финансирани от ОБ и ЦБ, по капиталовите програми на



общините и по Публичната инвестиционна програма „Растеж и устойчиво развитие на регионите“.

МЯРКА 3.1.4.1. Подобряване и оптимизиране на системата за управление на отпадъците в областта (разделно събиране и оползотворяване на битови и промишлени отпадъци);

МЯРКА 3.1.4.2. Закриване, рекултивация или изграждане на депа за твърди отпадъци.

МЯРКА 3.1.4.3. Устойчиво управление на земеделските и горските територии, опазване на биологичното разнообразие, вкл. във връзка с локализирането на инсталации за ВЕИ.

ПРИОРИТЕТ 3.2. Укрепване на градовете при интегрирано градско развитие и благоустрояване на жизнената среда

Третият приоритет обхваща селищната мрежа, подкрепа за малките градове като центрове за предоставяне на работни места и услуги в селските територии, прилагане на стратегии и планове за интегрирано градско развитие с активно гражданско участие, стимулиране развитието на град Търговище и повишаване значението му на град от трето ниво.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.3.1. Подкрепа за развитието на малките градове в областта като центрове за предоставяне на услуги и работни места в селските територии

За развитието на малките градове в областта има реализирани проекти на територията на две общини – Попово и Омуртаг, които са реализирани по капиталовите програми. Има и такива, които са в процес на реализация по ОПРР 2014-2020 и по Публичната инвестиционна програма „Растеж и устойчиво развитие на регионите“. Това са проекти за благоустройствени дейности, изграждане на детски и спортни площадки, поддържане и изграждане на зелени площи, подобряване на енергийната ефективност на обществени сгради, рехабилитация на гробищни паркове, ремонт на улици, паркинги, междублокови пространства и др.

МЯРКА 3.3.1.1. Благоустрояване на обществените пространства в централните градски части;

МЯРКА 3.3.1.2. Благоустрояване на физическата среда в жилищните квартали на градовете;

МЯРКА 3.3.1.3. Разработване и прилагане на стратегии и планове за интегрирано градско развитие в градовете-центрове с разширено гражданско участие.



СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.3.2. Стимулиране развитието на град Търговище и повишаване значението му като урбанистичен център от трето йерархично равнище в Североизточен район

За стимулиране развитието на град Търговище и повишаване значението му като урбанистичен център са реализирани 16 проекта, произтичащи от ИПГВР и финансирани от разнообразни източници – ОПРР 2014-2020 (в процес на реализация); ЦБ, ОБ, капиталова програма, Публичната инвестиционна програма „Растеж и устойчиво развитие на регионите“ и др. До края на плановия период ще продължи изпълнението на инвестиционната програма на ИПГВР.

Приоритетни проекти

В изпълнение на приоритета в ОСР Търговище са заложили следните приоритетни проекти, но без ясна перспектива за финансиране:

- Рехабилитация, реконструкция, модернизация и пускане в експлоатация на летище Търговище. Изграждане на логистичен център;
- Изграждане на планираните участъци от АМ „Хемус“ и скоростните пътища в областта, подобряване на транспортната достъпност до и между областния център и селищата от областта;
- Изграждане на завод за преработка на битови отпадъци и производство на енергия – с. Дралфа (общ. Търговище).

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 4: ПОВИШАВАНЕ НА ЕФЕКТИВНОСТТА В УПРАВЛЕНИЕТО

ПРИОРИТЕТ 4.1. Повишаване на ефективността в работата на областната и общинските администрации

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 4.1.1. Повишаване на административния капацитет на областната и общинските администрации за развитие на различни форми на сътрудничество и на различни нива

МЯРКА 4.1.1.1. Развитие на сътрудничество за съвместно използване и опазване на природните ресурси и културното наследство;

МЯРКА 4.1.1.2. Провеждане на съвместни инициативи за маркетинг на региона и привличане на инвестиционен и посетителски интерес;

МЯРКА 4.1.1.3. Развитие на териториалното сътрудничество и взаимодействие за предоставяне на услуги от областната и общинските администрации.



СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 4.1.2. Повишаване на административния капацитет на областната и общинските администрации за изпълнението на проекти и предоставянето на услуги

МЯРКА 4.1.2.1. Обучение и развитие на уменията за изработване и управление на проекти от Структурните фондове на ЕС на областно и общинско ниво;

МЯРКА 4.1.2.2. Въвеждане на електронното управление и модернизация на техническото оборудване в областната и общинските администрации;

МЯРКА 4.1.2.3. Осигуряване на надеждна планова основа и проектна готовност и въвеждане на координирана система за наблюдение и контрол на целите, мерките и проектите на областно и общинско ниво;

МЯРКА 4.1.2.4. Насърчаване въвеждането на иновации в сферата на услугите на областно и общинско ниво;

МЯРКА 4.1.2.5. Умело приоритизиране на нуждите и насочване на ресурсите към проекти с висока възвръщаемост на вложените средства, вкл. публични и частни.



4. ОБЩА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА

Междинната оценка на ОСР Търговище включва детайлни количествени анализи за финансовото изпълнение на областните приоритети за периода 2014-2016 г. Разпределението на отчетените ресурси по приоритети и източници на финансиране и съпоставянето им с предварителната обща финансова оценка позволяват да се формулират няколко мотива за актуализация:

- Общата финансова оценка на ОСР е със занижени стойности, които не отговарят на широкия тематичен обхват на стратегическите цели и приоритети от ОСР;
- ОСР планира прекомерна тежест на финансирането от фондовете на ЕС;
- Планираните дялове на финансирането от централния и общинските бюджети не отразяват реалния потенциал от капиталовите програми на петте общини;
- Предвиденото разпределение на общия ресурс между отделните приоритети не е релевантно на нуждите, концентрацията на проблеми и предвидените специфични цели в рамките на отделните приоритети. В резултат, някои от приоритетите отчитат висока степен на изпълнение до края на 2016 г., докато други остават с много нисък прогрес и без перспективи за изпълнение до 2020 г.;
- Аналогично, предвиденото разпределение на общия ресурс между отделните източници на финансиране не е релевантно на реалните възможности за привличане на публично или частно финансиране в подкрепа на предвидените специфични цели;
- Съществен дисбаланс между планираните разходи за периода 2014-2016 г. и 2017-2020 г. Планираната тенденция за ежегодно увеличение и натрупване на привлечените средства не съответства на досегашните темпове и закономерности в изпълнението на ОСР и предполага ниски степени на изпълнение за повечето приоритети през 2020 г.

В тази връзка, **Общата оценка на необходимите ресурси** е актуализирана, така че да се постигне по-добро съответствие между реалните възможности за привличане на средства, наличните тенденции за усвояване на средства и финансовите цели за 2020 г. по отношение на всеки отделен приоритет. За всеки отделен приоритет е направена преценка на досегашната степен на изпълнение, бъдещи възможности за привличане на финансиране и актуалните нужди от нови проекти. По този начин разпределението на общия ресурс за изпълнение на ОСР до 2020 г. произлиза от спецификата на отделните приоритети – общият ресурс представлява сума от



конкретните индикативни стойности за отделните приоритети. Обновената финансова оценка отчита нанесените корекции в обхвата на отделните приоритети, вкл.:

- Интегрирането на отделни приоритети със сходен тематичен обхват в общ приоритет;
- Оптимизиране на структурата от специфични цели, вкл. отпадането на тези, които към момента остават непостижими или без ясен фокус на необходимите интервенции;
- Конкретизиране на специфичните цели в набор от мерки, които доизясняват обхвата на приоритетите и дават по-ясна финансова рамка.



Таблица 8. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане на целите и приоритетите на стратегията

Приоритет	Общински бюджети /хил лв./	Дял /%/	Централен бюджет /хил лв./	Дял /%/	Фондове на ЕС /хил лв./	Дял /%/	Други източници /хил лв./	Дял /%/	Частни фирми /хил лв./	Дял /%/	Общо /хил лв./	Дял /%/
Приоритет 1.1	1 000,00	0,30	2 000,00	0,60	17 000,00	5,10		0,00	9 000,00	2,70	29 000,00	8,70
Приоритет 1.2		0,00		0,00	2 000,00	0,60		0,00	1 500,00	0,45	3 500,00	1,05
Приоритет 1.3	400,00	0,12	400,00	0,12	1 200,00	0,36		0,00	500,00	0,15	2 500,00	0,75
Приоритет 2.1	1 000,00	0,30	1 500,00	0,45	2 000,00	0,60		0,00		0,00	4 500,00	1,35
Приоритет 2.2	5 000,00	1,50	6 000,00	1,80	26 000,00	7,80		0,00		0,00	37 000,00	11,09
Приоритет 3.1	30 000,00	9,00	65 000,00	19,49	78 000,00	23,39	7 000,00	2,10	10 000,00	3,00	190 000,00	56,97
Приоритет 3.2	12 000,00	3,60	15 000,00	4,50	38 000,00	11,39		0,00		0,00	65 000,00	19,49
Приоритет 4.1	300,00	0,09	300,00	0,09	1 400,00	0,42		0,00		0,00	2 000,00	0,60
За всички проекти	49 700,00	14,90	90 200,00	27,05	165 600,00	49,66	7 000,00	2,10	21 000,00	6,30	333 500,00	100,00

Източник на информация: собствени изчисления



5. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ НА РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА

Таблица 9. Общини за целенасочена подкрепа

Община	Категория според ЗАТУРБ	Географски характеристики (най-малко 50% от територията е в планински район; най-малко 50% от територията е в полупланински район; територията е в пограничен район)	Резултат
Търговище	1		-
Попово	3		-
Омуртаг	3	Територията на община Омуртаг попада в два височинни пояса – от 200 до 600 м и от 600 до 1 000 м. Съгласно Целенасочената инвестиционна програма (ЦИП) от 2015 г., община Омуртаг е полупланинска община.	Район за целенасочена подкрепа
Опака	4		Район за целенасочена подкрепа
Антоново	4		Район за целенасочена подкрепа

Източник на информация: ЗАТУРБ, ЦИП, собствено проучване

5.1. Мерките и средствата за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа

Актуализираният вариант на областната стратегия включва конкретно дефинирани мерки за изпълнение на отделните приоритети и специфични цели. Дефинираните мерки са приложими за територията на цялата област, с изключение на специфични мерки към определени градски центрове или икономически отрасли. По този начин мерките за реализация в рамките на откритите райони за целенасочена подкрепа са заложили в стратегическата част на ОСР. С оглед на по-точен фокус и концентрация на ресурсите в общините Антоново, Опака и Омуртаг, тук са изброени най-приоритетните мерки за въздействие:

- Осъвременяване на технологичното оборудване и производствената среда в МСП;
- Обновяване и модернизиране на градската среда и облагородяване на публичните пространства, свързани с функционирането на бизнеса;
- Пълноценно участие в мерките по Програмата за развитие на селските райони (ПРСР 2014-2020);



- Въвеждане на нови технологии и иновации в хранително-вкусовата промишленост;
- Активизиране на неактивни лица и насърчаване на младежката заетост;
- Намаляване на безработицата сред рисковите групи на пазара на труда;
- Разработване на интегрирани проекти, вкл. чрез участие в национални и регионални програми, за осигуряване на заетост.
- Подкрепа за професионална квалификация на младежи и начинаещи работници и служители от различни професии;
- Достъп до учене през целия живот и подкрепа за предприемачество и самостоятелна заетост.
- Повишаване на икономическата активност и намаляване на безработицата сред рисковите групи на маргинализирани групи в неравностойно положение;
- Обезпечаване на населението от базови здравни и социални услуги, вкл. чрез изграждане на нови обекти;
- Осъществяване на строително-ремонтни работи и оборудване на училища, детски градини, здравни, социални, културни обекти и спортни съоръжения;
- Интегриране в образователната система на ученици от етнически малцинствени групи.
- Поетапно и приоритизирано изграждане и реконструкция на общинската пътна мрежа в областта;
- Рехабилитация и реконструкция на ВиК мрежите в градовете на областта;
- Интегрирано водоснабдяване на групи от села в общините на областта;
- Благоустрояване на средата в производствените, транспортните и складовите зони на градовете.
- Обучение и развитие на уменията за изработване и управление на проекти от Структурните фондове на ЕС на областно и общинско ниво;
- Умело приоритизиране на нуждите и насочване на ресурсите към проекти с висока възвръщаемост на вложените средства, вкл. публични и частни.

5.2. Приоритизирани проекти за районите за целенасочена подкрепа, част от годишните планове за изпълнение на ОСП



Изпълнението и наблюдението на ОСР Търговище следва да се основава на регулярни и ефективни заседания на Областния съвет за развитие с равностойно представителство на петте общини. На заседанията следва да се дефинират и впоследствие отчитат проекти от следните три основни направления:

- проекти, с бенефициент ОА Търговище;
- междуобщински партньорски проекти с участието на две и повече общини от областта;
- проектите, в подкрепа на трите общини с характеристики на райони за целенасочена подкрепа.

Дефинираните проекти следва да произлизат от общата стратегия на област Търговище, конкретните насоки от съответните общински планове и актуалните възможности за финансиране на определените/приоритизирани проекти. Към момента могат да се изброят няколко проекта, които са актуален приоритет на общините-райони за целенасочена подкрепа:

Таблица 10. Актуални приоритетни проекти в общините за целенасочена подкрепа

Мярка от ОСР Търговище	Проект на община
Община Антоново	
МЯРКА 3.1.1.2. Поетапно и приоритизирано изграждане и реконструкция на общинската пътна мрежа в областта	Реконструкция и рехабилитация на общинска пътна мрежа в община Антоново: Път TGV 2135/III-214, Славяново – Долец – Иванча – Граница община (Попово-Антоново) – Пиринец – Семерци - /III-204/ от км 6+200 до км 15+200; Път TGV 3002/ TGV 2135, Пиринец – Семерци/ - Долна Златица – от км 0+000 до км 2,2
МЯРКА 2.2.1.2. Осъществяване на строително-ремонтни работи и оборудване на училища, детски градини, здравни, социални, културни обекти и спортни съоръжения	Реконструкция и пристройка на Народно читалище „Христо Ботев 1921 година“, град Антоново, конструктивно укрепване и изграждане на пристройка УПИ XIV – 111, кв. 6, гр. Антоново



МЯРКА 3.1.1.3. Поетапно и приоритизирано изграждане и реконструкция на уличната мрежа в населените места на общините в област Търговище	Изграждане на уличното осветление, захранвано със слънчева енергия в град Антоново, село Добротица, село Любичево, село Семерци, село Стара речка и село Разделци"
Община Опака	
МЯРКА 3.1.1.2. Поетапно и приоритизирано изграждане и реконструкция на общинската пътна мрежа в областта	Ремонт на път с. Крепча – с. Гърчиново – с. Люблен
Община Омуртаг	
МЯРКА 3.1.1.3. Поетапно и приоритизирано изграждане и реконструкция на уличната мрежа в населените места на общините в област Търговище	„Рехабилитация на улица в град Омуртаг”: ул. Цар Освободител от кръстовище с републикански път II-48 (о.п. Омуртаг-Котел-п.к. Градец) до кръстовище с улица Хан Аспарух, гр. Омуртаг. Начало /кръстовище с републикански път II-48/ или км 0+000 и край при км 1+032 /кръстовище с улица Хан Аспарух/ - дължина 1,032 км.
МЯРКА 3.1.1.2. Поетапно и приоритизирано изграждане и реконструкция на общинската пътна мрежа в областта	„Рехабилитация на общински пътища в Община Омуртаг"

Източник на информация: ОСП Търговище 2014-2020, ОПР Антоново, Опака, Омуртаг, собствено проучване

Специално внимание следва да се обърне върху формулирането на проекти, свързани с изпълнението на мерки: Активизиране на неактивни лица и насърчаване на младежката заетост; Намалване на безработицата сред рисковите групи на пазара на труда; Разработване на интегрирани проекти, вкл. чрез участие в национални и регионални програми, за осигуряване на заетост; Повишаване на икономическата активност и намаляване на безработицата сред рисковите групи на маргинализирани групи в неравностойно положение. Препоръчително е проектите за икономическа активност и заетост както в трите общини за целенасочена подкрепа, така и в общините Попово и Търговище, да бъдат разработвани и изпълнявани в координация и обмен на опит между отделните общини с оглед на оптимални и устойчиви резултати.



6. НАСОКИ И МЕРКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИАЛНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Неразделна част от актуализираните цели и приоритети на ОСР Търговище е СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 4.1.1. Повишаване на административния капацитет на областната и общинските администрации за развитие на различни форми на сътрудничество и на различни нива. Нейният обхват включва следните мерки:

- МЯРКА 4.1.1.1. Развитие на сътрудничество за съвместно използване и опазване на природните ресурси и културното наследство;
- МЯРКА 4.1.1.2. Провеждане на съвместни инициативи за маркетинг на региона и привличане на инвестиционен и посетителски интерес;
- МЯРКА 4.1.1.3. Развитие на териториалното сътрудничество и взаимодействие за предоставяне на услуги от областната и общинските администрации.

Трите мерки посочват примерни направления за развитие на партньорства и сътрудничество, които могат да се осъществяват на следните нива:

- В рамките на страната и СИР, между партньори от област Търговище и съседни области по отношение на връзката публична администрация-бизнес-университети/научни центрове. Перспективите и задачите за интелигентна икономическа специализация в областта налагат партньорството между ОА Търговище, общински администрации и предприятия от областта с общини-университетски центрове от съседните области;
- В рамките на област Търговище, между областна администрация и общинските администрации, представители на неправителствения и частния сектор. Необходимо е постепенното придобиване на практика и опит в развитието на междуобщински проекти, свързани със съвместно предоставяне на определени публични услуги; развитие и популяризиране на регионални туристически продукти; разработване и изпълнение на общи маркетингови стратегии и инициативи. Ключова роля в подобно междуобщинско сътрудничество може да има ОА Търговище, която инициира, подпомага и координира отделните общини;
- В рамките на отделните общини с акцент върху създаването и развитието на публични-частни партньорства. ПЧП следва да бъдат ефективен инструмент за реализация на обществено значими проекти при успешно съчетаване на публичния и частния интерес.



7. КРИТЕРИИТЕ ЗА ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА

Индикаторите за оценка на изпълнението на стратегията са актуализирани, като са премахнати тези, които не са обезпечени с актуални източници на информация или ясен метод за изчисление. Добавени са индикаторите Коефициент на икономическа активност на населението 15-64 години, БДС - сектор селско стопанство и БДС - сектор индустрия. Всички целеви стойности са променени на база отчетените междинни стойности.

Таблица 11. Индикатори за наблюдение и оценка на стратегията

Индикатор	Базова стойност (година на отчитане)	Междинна стойност (година на отчитане)	Целева стойност – 2020 г.
Общи количествени макроикономически индикатори			
БВП/човек – лева	5 552 (2010)	7 138 (2014)	8 500
БВП по текущи цени в млн. лева	709 (2010)	836 (2014)	900
Заетост на населението 15-64 години	57,6% (2011)	51,6% (2015)	55%
Коефициент на безработица	12,4% (2011)	8,8% (2015)	8,8%
Коефициент на икономическа активност на населението 15-64 години	63,9% (2012)	56,7% (2015)	60%
Общ доход средно на лице в лева	2 695 (2011)	3 546 (2014)	3 900
Общи количествени индикатори - принос към стратегия Европа 2020			
Заетост на населението на възраст 20-64 г.	-	-	-
Инвестиции в НИРД - % от БВП	-	-	-
Цели „20/20/20“ по отношение на климата/енергията	-	-	-
Намаляване на дела на преждевременно напусналите училище до	-	-	-
Нарастване на дела на висшистите на 30-34 г.	-	-	-
Намаляване на хората под националните прагове на бедност с:	-	-	-
Специфични количествени индикатори			
БДС - сектор селско стопанство – млн. лв.		115,48 (2014)	122



Индикатор	Базова стойност (година на отчитане)	Междинна стойност (година на отчитане)	Целева стойност – 2020 г.
БДС - сектор индустрия – млн. лв.		221,51 (2014)	245
Увеличаване на чуждестранните преки инвестиции от нефинансовия сектор. /Базова година 2011 г. с 193 503.9 хил. евро/	-	5,8% (2015)	7%
Увеличаване на броя на реализираните нощувки. /Базова година 2011 г. с 39 038 броя/	-	50,3% (2015)	55%
Брой туристически атракции създадени/ подобрени (бр.)	-	6 (2016)	12
Създадени и популяризирани туристически дестинации на база културно-историческо наследство (бр.)	-	7 (2016)	14
Брой изградени системи за ранно предупреждение за възникващи опасности от наводнения, пожари, активиране на свлачищни райони (бр.)	-	1 (2016)	2
Брой нови/рехабилитирани здравни и образователни заведения (бр.)	-	33 (2016)	70
Брой модернизирани и реконструирани сгради и обекти на културата (бр.)	-	16 (2016)	30
Брой изградени и реконструирани обекти и инфраструктура за професионален спорт и спорт в свободното време (бр.)	-	11 (2016)	20
Рехабилитирана/реконструирана пътна мрежа с регионално и местно значение в км	-	185,77 (2016)	400
Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет, вкл. и широколентова връзка от общото за страната в % /2012г./	38,30%	33,8% (2015)	40%
Разширена / реконструирана ВиК мрежа (км)	-	18,58 (2016)	30
Брой реализирани проекти за възстановяването на съществуващи, и направата на нови напоителни съоръжения и системи	-	-	3
Брой проекти, насърчаващи правно-нормативното и административното сътрудничество между гражданите и институциите	-	6	12
Брой новосъздадени ПЧП	-	1	5
Брой на сключените договори за участие в програми и проекти по Структурните фондове (бр.)	-	75	160
Брой проекти за разширяване на сътрудничеството и насърчаване на икономическия, социалния и културния обмен между регионите на България и Европа	-	0	2



8. ОПИСАНИЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

Приложението на този принцип следва да осигури прозрачност за формирането и прилагането на областната политика за интегрирано устойчиво развитие. Специфичните действия за прилагане на принципа обхващат:

- Представяне в подходяща форма (публични дискусии, семинари, печатни материали, видеоматериали) на информация за предвижданията на областната стратегия, за ролята на гражданите и на бизнеса по отношение определянето на приоритетите за развитие на областта и реализацията им, както и очакваните резултати в икономическата, социалната сфера, в областта на техническата инфраструктура и сътрудничеството;
- Фокусиране на вниманието върху възможностите за изграждане на публично-частни партньорства и реализацията на проекти на тази основа и насочени към подобряване на услугите, предоставяни на гражданите и бизнеса;
- Разясняване на конкретните задачи, които стоят пред областната и общинските администрации, социалните и икономическите партньори, неправителствените организации и гражданското общество за осигуряване висока ефективност при изпълнението на целите и мерките на стратегията;
- Разясняване на необходимостта и значението на стратегическото планиране на развитието на областта за повишаване ефикасността на публичните разходи и осигуряването на по-голяма добавена стойност;
- Привличане вниманието на заинтересованите страни и гражданското общество за формиране на позитивно обществено мнение и активна гражданска позиция по отношение участието и подкрепата на ръководството на областта за реализация на стратегията.

В направената Актуализация на Областната стратегия за развитие са осигурени необходимите предпоставки за прилагане на принципа за партньорство, осигуряване на информация и публичност за предприетите действия от областната администрация и постигнатите резултати по изготвянето на стратегическия документ. Допълнителните мерки и действия за прилагане на принципа за партньорство, осигуряване на информация и публичност предвиждат:

- информиране по подходящ начин на обществеността и заинтересованите страни за цялостния процес на изпълнение и оценка на Областната стратегия за развитие през периода 2014-2020 г.;



- въвеждане на нови комуникационни канали (Информационен бюлетин, информационни дни и др.) и формулиране на посланията за предоставяне на обществена информация относно необходимостта, характера и целите на планираните действия, потенциалните ползи, резултатите и въздействието от прилагането на стратегията;
- разработване на механизъм за консултиране в хода на изпълнение на стратегията чрез организиране на публични дискусии, кръгли маси и други форми, в т.ч. чрез интернет и социалните мрежи;
- публикуване на информация за постигнатия напредък по изпълнението на стратегията и осигуряване на публичен достъп до резултатите.

Целите, които се поставят при прилагането на принципа на партньорство и прозрачност, са насочени към подобряване качеството на стратегическия документ и ефективността на неговото изпълнение. По-добрата информационна среда и публичността при реализацията на мерките, предвидени в стратегията, ще създадат обективни предпоставки и условия за привличане и ефективно използване на повече вътрешни и външни ресурси, вкл. средства от фондовете на ЕС за развитие на областта.

Ключова роля за осигуряването на информация и публичност на Областната стратегия за развитие, както и на документите, свързани с действията на съответните органи по нейното изработване, съгласуване, актуализиране, осигуряване на необходимите ресурси и изпълнение има областният управител. Областният съвет за развитие на област Търговище също гарантира прилагането на принципа на партньорство, публичност и прозрачност във връзка с изпълнението на стратегията и оказва съдействие за мобилизиране на административния капацитет и ресурсите на местно ниво.

Междинната оценка и актуализацията на ОСП Търговище 2014-2020 г. следва да бъдат публикувани на интернет страницата на областната администрация и на Портала за обществени консултации на Министерски съвет – www.strategy.bg. За осигуряване на информация и публичност при изпълнението на Областната стратегия за развитие е изготвен междинен, ще бъде изготвен и окончателен доклад (оценка) в съответствие с изискванията за тяхното съдържание, определени в нормативната уредба за регионалното развитие. Финансовите ресурси за осигуряване на информация и публичност на стратегията се планират в рамките на бюджета на областната администрация за съответната година.



9. НАСОКИ ЗА АКТУАЛИЗАЦИЯ НА ОПР

Изведените промени в настоящия документ за актуализация на ОСР Търговище 2014-2020 г. в част стратегическа рамка не предполагат изменения на целите и приоритетите на общинските планове за развитие, тъй като е запазена приемственост при определянето на общата структура на целите и приоритетите. Препоръчително е общините и техните частни партньори да се фокусират върху развитието на проекти, свързани с **икономическата активност и заетостта, както и с конкретните приоритетни области за интелигентна специализация на областта - Електрически съоръжения, вкл. електрическо оборудване, батерии и др.; Машини и оборудване, с общо и специално предназначение; Хранителни продукти, вкл. млекопреработване, преработка на плодове и зеленчуци, производство на зърнени храни при добре развита връзка с ефективно селско стопанство.**

Във връзка с изменения на ЗРР в чл.13, ал.2, т.9 в сила от 11.03.2014 г. в Структурата на ОПР следва да се включат мерки за ограничаване изменението на климата и за адаптацията към вече настъпилите промени. Изготвените преди това общински планове следва да включат в себе си такива мерки (ако не са били предвидени) с оглед пълно съответствие с нормативната база. Поради идентифицирани проблеми при отчитането на изпълнението на ОПР при някои общини е необходима актуализация на стратегическата рамка по посока на премахване на мерки и дейности, които се повтарят в други цели и приоритети с оглед избягване на двойното отчитане на едни и същи проекти по няколко приоритета.

По отношение на индикаторите за резултат и въздействие е необходимо системата от индикатори да бъде прецизирана и в нея да се включват единствено измерими индикатори, който се поддържат на ниво община и за тях може лесно да се добие информация от достоверен източник. Част от ОПР на общините от област Търговище са с надценен бюджет и могат да се предприемат действия по прецизиране на индикативните бюджети.



10. ИЗПЪЛНЕНИЕ И НАБЛЮДЕНИЕ НА ОСР ТЪРГОВИЩЕ

Изпълнението и наблюдението на ОСР Търговище следва да бъдат синхронизирани с общинските планове за развитие. Практически, ОСР се изпълнява освен чрез проектите на ОА Търговище, чрез отделните общински планове. В тази връзка е целесъобразно отделните общини да планират годишното изпълнение на своите общински планове в съответствие с ОСР и нейните мерки, особено по отношение на общините за целенасочена подкрепа. По този начин годишното планиране за изпълнението на ОСР следва да консолидира отделните планове на общините, в допълнение на дефинираните проекти с бенефициент ОА Търговище, проекти за междуобщински сътрудничества и общи инициативи между общините, вкл. по обединителните и приоритетни теми **икономическа активност, заетост и интелигентна специализация на икономиката**. Годишното отчитане на ОСР следва да бъде организирано по същия начин – като се консолидират отделните годишни доклади по общини и се систематизират проектите с принос към ОСР. В тази връзка са препоръчителни следните дейности:

- Изготвяне на годишни планове за изпълнение на ОСР в координация с отделните общински администрации. Дефиниране на проекти с бенефициент Областна администрация Търговище и междуобщински партньорски проекти на годишна основа;
- Утвърждаване на единни стандарти за отчитане на проекти с принос към ОСР от страна на отделните общински администрации;
- Изготвяне на консолидирани годишни доклади за изпълнението на ОСР от страна на областна администрация и на база на единните стандарти за отчетност от страна на общините;
- Провеждане на регулярни и ефективни заседания на Областния съвет за развитие с равностойно представителство на петте общини за обсъждане, допълване и утвърждаване на годишните планове и отчети за изпълнението на ОСР. Специално внимание следва да се отделя за общите теми в областното развитие и възможностите за актуални междуобщински проекти.

Примерни стандарти за отчитане на проекти с принос към ОСР от страна на общинските администрации:



Техническо отчитане на проектите:

Проект	Принос към Специфична цел	Бюджет /хил. лв./	Източник на финансиране	Бенефициент/ Партньор	Период на изпълнение			
					17	18	19	20
Проект 1								
Проект 2								

Финансово отчитане на проектите:

Проект	Общински бюджет	Централен бюджет	Фондове на ЕС	Други източници	Частни фондове, фирми	Общо
Проект 1						
Проект 2						